

GRAFİK TASARIM EĞİTİMİNDE ÇAĞDAŞ SANATIN YERİ VE ÖNEMİNE YÖNELİK DENEYSEL TASARIM UYGULAMASI: EKSLİBRİS TASARIM ÖRNEĞİ

AN EXPERIMENTAL DESIGN PRACTICE FOR THE POSITION AND IMPORTANCE OF CONTEMPORARY ART IN GRAPHIC DESIGN EDUCATION: AN EXAMPLE OF EXLIBRIS DESIGN

Muhammet İNCEAĞAÇ¹ - Esra AKOVA²

Öz

Gratik Tasarımı eğitiminde öğrencilerin çok yönlü gelişmelerine, özgün tasarım ürünleri meydana getirmelerine ve yaratıcı düşüncelerine olanak sağlayan farklı disiplin kaynaklarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, sanat ve tasarım eğitimi açısından disiplinlerarası çalışmalardan yararlanılmasının, öğrencilerin tasarım anlamında çok yönlü gelişmesi gerekliliğini ortaya çıkardığı düşünülebilir. Araştırma, Çağdaş Sanat akımlarının sanatçılara yönelik olarak ekslibris tasarımı uygulamaları kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, grafik tasarım eğitiminde öğrencilerin ekslibris tasarımlarına kaynak oluşturmak için disiplinlerarası sanat eğitimi bağlamında Çağdaş Sanat akımlarından yararlanılmıştır. Araştırmada Çağdaş Sanat akımlarından Empresyonizm, Post Empresyonizm, Ekspresyonizm, Fovizm, Fütürizm, Kübizm, Dadaizm, Sürrealizm ve Pop Art sanat akımları öğrenciler tarafından tercih edilmiştir. Araştırmanın amacı, Çağdaş Sanat akımlarına ait önemli eserlerin, grafik tasarım eğitimi içerisinde öğrenciler tarafından yapılan ekslibris tasarımlarında nasıl yorumlandığını ortaya koymaktır. Araştırma, 2021-2022 eğitim öğretim yılı bahar dönemi, Kastamonu Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Grafik Tasarım Bölümü 'Tasarım Atölye VI' dersini alan 4. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır. Gönüllülük esasına dayalı olarak 24 öğrenci kapsamında gerçekleştirilen araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden 'Eylem Araştırması' yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada 13 öğrenci çalışmasına yer verilerek, öğrenci çalışmalarını grafik tasarım bağlamında incelenmiş ve nitel olarak betimsel açıdan tasarım ilke ve elemanları doğrultusunda yorumlanarak analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda, öğrencilerin ayrıntılı bir şekilde Çağdaş Sanat akımlarını öğrendikleri, sanat ve tasarımı disiplinlerarası bağlamda ele alabildikleri, Çağdaş Sanat eserlerini sadeleştirerek soyutlayabildikleri, Çağdaş Sanat akımlarına yönelik sanatçılara atfen grafik tasarım açısından sanatçıları betimleyen özgün ekslibris tasarımları meydana getirebildikleri ve yaratıcı düşüncelerine katkı sağladıkları gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Grafik Tasarım, Disiplinlerarası Tasarım Eğitimi, Çağdaş Sanat, Ekslibris Tasarımı.

Abstract

In Graphic Design education, there is a need for different disciplinary resources that allow students to develop in many directions, create original design products and think creatively. In this context, it can be considered that the use of interdisciplinary studies in terms of art and design education reveals the necessity of multidimensional development of students in terms of design. The research was carried out within the scope of exlibris design practices for the artists of Contemporary Art movements. In this study, Contemporary Art movements were used in the context of interdisciplinary art education to create resources for students' ex-libris designs in graphic design education. In the research, Impressionism, Post-Impressionism, Expressionism, Fauvism, Futurism, Cubism, Dadaism, Surrealism and Pop Art art movements from Contemporary Art movements were preferred by the students. The aim of the research is to reveal how ex-libris designs of important works belonging to Contemporary Art movements are interpreted by students on graphic design education. The research is limited to the 4th grade students who took Kastamonu University Faculty of Fine Arts and Design Graphic Design Department 'Design Workshop VI' course in the spring semester of 2021-2022 academic year. In the research carried out within the scope of 24 students on a voluntary basis, the 'Action Research' method, one of the qualitative research methods, was used. By including 13 student studies in the research, student studies were examined in the context of graphic design and analyzed by interpreting them qualitatively in accordance with the design principles and elements from a descriptive point of view. As a result of the study, it was observed that students learned Contemporary Art movements in detail, they could consider art and design in an interdisciplinary context, they could abstract Contemporary Art works by simplifying them, they could create original ex-libris designs depicting artists in terms of graphic design in reference to artists related to Contemporary Art movements, and they contributed to their creative thinking.

Keywords: Graphic Design, Interdisciplinary Design Education, Contemporary Art, Ex-libris Design.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Grafik Tasarım Ana Sanat Dalı, minceagac@kastamonu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-6175-367X

² Yüksek Lisans, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı, Grafik Tasarım Bölümü, akovaesra@outlook.com, Orcid: 0000-0002-8113-999X

Makale Türü: Araştırma Makalesi – Geliş Tarihi:17.07.2023 – Kabul Tarihi: 16.09.2023

DOI:10.17755/esosder.1328489

Atf için: *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2024;23(89):195-212

Etik Kurul İzni: Kastamonu Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik

Kuruluşun 17.05.2022 tarih ve 8 sayılı yazısı ile etik açıdan uygun görülmüştür.

Bu çalışma Creative Commons Atf-Gayri Ticari 4.0 (CC BY-NC 4.0) kapsamında açık erişimli bir makaledir.

This work is an open access article under [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0).

1. Giriş

Grafik tasarım eğitimi içerisinde öğrencilerin çok yönlü gelişim göstermesi, özgün ve yaratıcı düşünceye dayalı tasarım ürünleri meydana getirmesi, vb. gibi durumlar doğrultusunda tasarım eğitiminde farklı disiplin kaynaklarına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, tasarım eğitiminde Çağdaş Sanatın, yararlanılması gereken en temel disiplin alanlarının başında geldiği söylenebilir. Çağdaş Sanat, kendine özgü bir kuralı ve düşünce yapısına sahip olan, birbirinden farklı akımları sanat ve tasarım içerisinde barındıran çok yönlü ve uzun bir süreci kapsayan bir sanat tarihi disiplindir.

Çağdaş Sanat başlangıçtan günümüze kendisinden önceki tüm sanat anlayışlarından farklı bir içerik, bağlam, nitelik ve özellikleriyle mevcut olan bir sanat anlayışını temsil etmektedir (Biçer Olgun ve Olgun, 2020). İnsanlık kadar yaşa sahip olan sanatın, tarih boyunca bazen dış çevreye, bazen sanatçının iç dünyasına, bazen sadece sanat yapıtına, bazen de onu alımlayana yönünü çevirdiğini belirten Çakır İlhan (2007)'a göre sanatçı, sanat yapıtı, alımlayıcı ve dış çevre, sanatın olmazsa olmaz parçalarını oluşturur. Ayrıca sanatın olmazsa olmaz bu parçalarından biri zaman zaman ön plana çıkmış ve değişik sanat kuramlarını ve akımlarını oluşturduğunu ifade eder.

Süzen (2017)'e göre, '20. Yüzyıl sanat akımları konu olarak hızlı endüstrileşme ile birlikte patlama yapan kentleşme ve kentte yaşayan bireyin sorunlarından beslenmiştir. Paul Gauguin'in medeniyetten kaçışı, Van Gogh'un kendini köy yaşamına vermesi, ekspresyonistlerin doğaya dönme arzusu fütüristlerin teknolojiye olan tutkusu, sürrealistlerin bir çıkış yolu olarak bireyin iç dünyasına bakması, 19. Yüzyılda ivmesini artıran 20. Yüzyılda savaşlarla sonuçlanan bilimsel, toplumsal ve siyasi gelişmelerin doğrudan sanata yansımalarıdır. Bu ortamlarda çıkış yapan akımlar sanat aracılığıyla dünyayı değiştirebileceklerine inanmışlardır. Bu dönemde sanatçılar yeni kavramların yanında farklı biçim ve teknik arayışlarını sürdürmüştür' (s.411).

Çağdaş Sanat akımlarında genel olarak, geleneksel sanat anlayışının kural ve kalıplarından çıkılarak, soyut formlarda farklı tarzların olduğu görülebilmektedir. Empresyonizm, Post Empresyonizm, Ekspresyonizm, Fovizm, Fütürizm, Kübizm, Dadaizm, Sürrealizm, Pop Art vb. gibi soyut sanat anlayışındaki sanatçılar, sınırları ortadan kaldırarak, disiplinlerarası bir yaklaşımla farklı malzemeler kullanarak Çağdaş Sanatı ortaya çıkaran eserler oluşturmuşlardır. Günümüzde disiplinlerarası yaklaşım, sanat eğitiminde önem teşkil etmektedir. Bu amaçla bu çalışmada, Çağdaş Sanat disiplininin ve grafik tasarım açısından önemli bir yere sahip olan ekslibris tasarımından yararlanılmıştır.

Bu bilgiler doğrultusunda araştırmanın problem cümlesini, 'öğrenciler seçtikleri Çağdaş Sanat akımlarına yönelik sanatçıları, özellikleriyle birlikte ekslibris tasarımına nasıl dönüştürebilmektedir?' sorusu oluşturmaktadır.

1.1. Grafik Tasarımda Ekslibris

Grafik tasarım alanı içerisinde ekslibris tasarımının önemli bir yeri vardır. Ekslibris/Exlibris (Bookplate) olarak belirten Pektaş (2019)'a göre ekslibris, kitapseverlerin kitaplarının iç kapağına yapıştırdıkları üzerinde adlarının yer aldığı ve değişik konularda resimlerin yer aldığı küçük boyutlu tasarımlar olarak ve kitap sahibini tanıtan, kitapların iç kısmına yapıştırılan tasarım ürünleri olarak tanımlanır.

Pektaş (2014)'a göre ekslibris, kitap sahibini tanıtan, onu yücelten bir sanat dalı olarak tanımlanır. Kitapseverlerin kitaplarının iç kapağına yapıştırdıkları üzerinde isimlerinin ve değişik konularda

resimlerin yer aldığı küçük boyutlu baskiresimler olarak tanımlar ve sözcük olarak ...'nın kitaplığından, ...'nın kütüphanesine ait anlamına geldiğini belirtir.

Bunun yanı sıra Pektaş (2019), estetik kaygılarla yapılan bu özgün yapıtların, uzun bir geçmişe sahip olduğunu ve bu sanat dalının, aynı zamanda yapıldığı dönemin kültürel özelliklerini de günümüze taşıyarak önemli bir iletişim aracı olduğunu, sanatçı, tasarımcı, sanatsever ve koleksiyoncular arasında kültürel anlamda köprü görevini de yerine getirdiğini belirtir.

Ekslibrisin geçmişini Küçüköner (2020) Antik Mısır dönemine kadar gittiğini ve Asur Devletinden Uzak Doğuya kadar farklı medeniyetlerde örneklerine rastlandığını belirterek, matbaanın bulunması, kitapların çoğaltılmaya başlanması ile kitapların koruma ve tanıma dayalı ihtiyaçlarını karşılayan bir sanat dalına dönüştüğünü ifade ederek ve ekslibrisin ilk sanatsal örneklerini matbaanın kullanılmaya başlandığı Almanya'da görüldüğünü belirterek Albrecht Dürer'in ekslibrisini örnek vermiştir.

Kırıçoğlu (2014), ekslibrise sanat boyutuyla bakıldığında; konularının çeşitli nesnelere (bitki, hayvan, insan figürleri ya da nesnel objeler), yaratıcısının düşünce ve duygularını, sipariş verenin kişiliğini, mesleğini, biyografisini, ayrıca sanatçının sipariş veren hakkındaki duygu ve düşüncelerini yansıttığını belirtir. Estetik bağlamda ise, güzellik ve uyum içinde göze hoş görünmesinin önemli olduğunu ve yazının bu uyumun önemli bir bileşeni olduğunu ifade eder.

1.2. Ekslibris Tasarımı ve Çağdaş Sanat

Ekslibrisleri Bezerra (2006), 'genellikle kitabın iç yüzünde bulunan ve kitabın sahibi tarafından yaptırılan isimlere, baş harflere, süslemelere, armalara, monogramlara veya illüstrasyonlara eşlik eden küçük damgalar' (Aktaran: Oliveira ve Cavalcante, 2022, s.3) olarak tanımlar.

Ekslibris tasarımı grafik tasarıma yönelik çalışma alanları içerisinde yer alan önemli bir tasarım alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde Çağdaş Sanat da tasarımsal açıdan zengin bir çeşitliliğe sahip olan önemli disiplin alanlarından biridir.

Sanat eğitimi oluşturan alanların en önemli bir parçası sanat tarihidir. Sanatın eğitimi ve öğretimi, sanatın tarihine dokunulmadan tam anlamıyla öğretilemez. Sanatın tarihinde bilinmesi gereken en gerekli konulardan biri yakın tarihi ilgilendiren Çağdaş Sanat olayları ve akımlarıdır (Ayaydın, 2016). Bu açıdan bakıldığında Çağdaş Sanatın, öğrencilerin farklı disiplin kaynaklarından yararlanacağı en temel disiplin alanlarından biri olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda, öğrencilerin farklı disiplin kaynaklarından beslenerek ekslibris tasarımı yapmaları ve Çağdaş Sanat disiplininin yararlanmaları istenmiştir.

Bu araştırmanın amacı, Çağdaş Sanat akımlarına ait tanınmış eserlerin sahiplerini veya Çağdaş Sanat içerisinde yer alan tanınmış sanatçıların, öğrencilerin ekslibris tasarımı çalışmalarında nasıl yorumlandığını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda öğrencilerin, ekslibris tasarımları meydana getirirken disiplinlerarası yaklaşımla özgün, nitelikli ve başarılı ekslibris tasarım çalışmaları ortaya çıkarmaları amaçlanmıştır. Bu araştırma Çağdaş Sanat akımlarına ait eserlerin veya sanatçıların ekslibris tasarımlarına dönüştürülebilirliğini incelemek amacıyla uygulanmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Çalışma literatür taramasına ve uygulama çalışması sonucunda elde edilen verilerin betimsel açıdan yorumlanmasına dayanmaktadır. Araştırmadaki veriler öğrencilerin yapmış olduğu ekslibris tasarımlarıdır. Araştırmada eylem araştırması yöntemi kullanılmıştır.

Eylem (action) araştırması, bundan önce gelen tüm yöntemlerden iki temel açıdan farklılık gösterir. Birincisi, diğer insanlar, ortamlar ya da durumlar ile ilgili genellemelere en az önem veren araştırma olmasıdır. Eylem araştırmacıları, sağlam genellemeler aramaktansa, kendilerinin de kişisel olarak dahil oldukları, belirli bir durumun koşullarını değiştirmelerini sağlayacak bilgiyi elde etmeye yoğunlaşır. İkincisi ise, çalışmanın sonuçlarından etkilenebileceklerin yanı sıra deneklerin de (yani hakkında veri toplananlar) çalışmaya aktif katılımlarına önem verilmektedir. Dolayısıyla, eylem araştırmasında yaygın olarak kullanılan terimler katılımcılar ya da taraflardır ve onları araştırma ekibinin bir parçası olarak araştırma sürecine doğrudan dahil etme amacını yansıtmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016, s.20-21).

Eylem araştırması uygulamada ortaya çıkan sorunların anlaşılmasına ve çözülmesine yönelik olarak, uygulayıcıların tek başlarına ya da bir araştırmacı ile birlikte uygulama sürecini çalışmalarını içerir. Araştırma ile uygulamayı bir araya getiren ve araştırma sonuçlarının uygulamaya aktarılmasını kolaylaştıran bir araştırma yaklaşımıdır. Eylem araştırmalarında esnek bir yaklaşım söz konusudur. Araştırmacının veriye yakın olması, süreci yakından tanınması ve yaşaması önemlidir. Nitel araştırmada vurgulanan ‘araştırmacının katılımcı rolü ve aynı zamanda veri toplama aracı olması’ durumu bu yaklaşımda tam anlamıyla kendini gösterir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.74).

Ersoy ve Avcı (2018)’ya göre, eylem araştırmasının en önemli özelliklerinden biri, kuram ile uygulama arasındaki boşluğun doldurulmasında bilgiyi üreten ve üretilen bilgiyi uygulamaya yansıtanların aynı kişiler olmasıdır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim öğretim yılı bahar döneminde, Kastamonu Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Grafik Tasarımı Bölümü 4. sınıfta ‘Tasarım Atölye VI’ dersi kapsamında öğrenim gören ‘A’ ve ‘B’ şubeleri olmak üzere 2 sınıfın toplamından 24 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında her bir öğrenciye iki çalışma yaptırılmıştır. Araştırma gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere uygulanan 3 haftalık deneysel çalışmanın herhangi bir aşamasına katılmayan öğrenciler değerlendirmeye alınmamıştır. Bu nedenle araştırma, gönüllü katılımcı olan ve çalışmanın uygulama sürecindeki tüm aşamalarına eksiksiz olarak katılım gösteren 20 öğrenci kapsamında gerçekleştirilmiştir.

2.3. Uygulama Süreci

Araştırmanın uygulama süreci 3 hafta olarak planlanmıştır. Araştırmanın 1. haftasında, ekslibris tasarımı ve Çağdaş Sanat akımları hakkında tüm bilgiler görsellerle desteklenerek verilmiştir. Çalışma haftalık olarak dört ders saatini kapsamaktadır. Bir ders saati 45 dakikadır.

Araştırmanın 2. hafta uygulama sürecinde, öğrencilerden araştırma kapsamında belirlenen Çağdaş Sanat akımlarından yapacakları tasarım uygulaması için iki akım seçmeleri istenmiştir. Öğrencilerin seçtikleri akımların sanatçılarından yola çıkarak veya akımın felsefesinden hareketle çalışmaları ekslibris tasarımlarına uyarlamaları istenmiştir. Öğrenciler, akımların sanatçılarını ve çalışmalarını inceleyerek eskiz çalışması yapmışlardır. Ardından bilgisayar ortamında dijital tasarım programları aracılığıyla 1. ekslibris tasarım uygulamalarını meydana getirmişlerdir.

Araştırmanın 3. hafta uygulamasında ise öğrenciler, 2. ekslibris tasarımlarını meydana getirmiş ve ders sonunda uygulamalarını tamamlamışlardır.

Bu uygulama çalışmasında, ekslibris tasarımının genel amacı doğrultusunda ithaf etmek istenilen kişinin ismini referans göstermek amacıyla, Çağdaş Sanat akımlarına yönelik sanatçının adının ithafen çalışmanın içerisinde verilmesi istenmiştir. Bu uygulama ile ekslibris tasarımlarında yazı ya da tipografik unsurların ekslibris tasarımlarının içerisinde de kullanılması, çalışmanın amacına uygun olarak bu uygulama sayesinde gerçekleştirilmiştir.

2.4. Verilerin Toplanması

Uygulama aşamalarının sonunda A5 (148x210mm) sayfa ebatındaki kağıt ölçüsüne yapılan öğrencilere ait iki çalışma değerlendirme yapmak için toplanmıştır. Eylem araştırmasında veriler hem nicel hem de nitel yöntemlerle toplanabilir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2016). Toplanan veriler doğrultusunda çalışmaların tamamına yer verilmesinin mümkün olmaması nedeniyle, uygulama sonucuna ait dikkat çekici ve araştırmanın amacına etkili bir şekilde ulaşılmış olan örnek çalışmalara yer verilmiştir.

Bu araştırma eylem araştırmasına yönelik bir çalışma olduğu için, örnek olarak verilen öğrenci çalışmaları nitel olarak betimlenmiştir. Bu doğrultuda eylem araştırması kapsamında yürütülen bu araştırmanın veri toplama aracını, öğrencilerin yapmış olduğu ekslibris tasarımı çalışmaları oluşturmaktadır. Etik sorumluluk kapsamında, araştırmaya örnek teşkil eden öğrenci çalışmaları ham veri olarak araştırmada sunulmuştur.

2.5. Verilerin Analizi

Uygulama sonucunda, öğrencilerin ekslibris tasarımları nitel olarak betimsel açıdan yorumlanarak, tasarımsal açıdan incelenmiştir. Çağdaş Sanat akımlarının grafik tasarım ürünü olan ekslibris tasarımıyla bir arada kullanılması, öğrencilerin sanat ve tasarımı disiplinlerarası bağlamda ele almalarına yardımcı olup olmaması açısından etkisi araştırmanın bulguları kapsamında verilmiştir.

Çalışma içerisinde öğrenci çalışmalarının tamamına yer verilmesinin mümkün olmaması nedeniyle, araştırmaya örnek teşkil etmesi için öğrenci çalışmalarından uygulamayı en iyi ifade edebilen 13 çalışmaya yer verilmiştir. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği açısından uygulama yapmak için Kastamonu Üniversitesinden etik kurul izni alınmıştır. Uygulama sonunda etik kurul izni kapsamında 'Gönüllü Katılımcı Rıza Onam Formu'nu dolduran öğrencilerin çalışmalarına yer verilmiştir. Bu nedenle Tablo 1'de yer alan Çağdaş Sanat akımlarından Ekspresyonizm, Dadaizm ve Pop Art akımlarına ait örnek ekslibris çalışmaları görselleri dahil edilmemiştir. Ayrıca uygulama sonucunda, şablon ve hazır görsel kullanılmış iki çalışma değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıntılı bilgiye çalışmanın bulgular başlığı altında yer verilmiştir.

2.6. Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma, Kastamonu Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nda 17.05.2022 tarihli, 5 no'lu toplantısından alınan onay kararı ile uygun bulunması sonucunda yürütülmüştür.

3. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bulgular ve yorum başlığı altında, öğrencilerin Çağdaş Sanat akımlarına yönelik ekslibris çalışmalarının sayı dağılımları verilmiş olup, tabloda yer alan akımların sırasıyla öğrencilerin yapmış olduğu uygulamaya ait örnek çalışmaların nitel olarak betimsel analizlerine ait bulgular ve yorumları yer almaktadır. Araştırma kapsamında öğrencilerin ekslibris tasarımı çalışmalarının Çağdaş Sanat akımlarına yönelik dağılımı Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1 Öğrencilere Ait Çağdaş Sanat Akımlarına Yönelik Ekslibris Tasarımına Uyarlanan Çalışma Sayıları

Çağdaş Sanat Akımları	Çalışma Sayısı
Empresyonizm	3
Ekspresyonizm	6
Post Empresyonizm	14
Fovizm	1
Fütürizm	1
Kübizm	3
Dadaizm	1
Sürrealizm	18
Pop Art	1
Toplam	48

Tablo 1 incelendiğinde 9 sanat akımının öğrenciler tarafından tercih edildiği görülmektedir. Toplamda 48 çalışma olduğu görülmektedir. Tablo 1’de yer alan Çağdaş Sanat akımlarından başarı ile sonuçlandırılan öğrenci çalışmalarına aşağıda yer verilmiştir. Aynı sanat akımını veya sanat eserini tercih eden öğrencilerin seçtikleri akımları ekslibris çalışmasına en iyi şekilde uyarladıkları, örnek teşkil eden çalışmalara yer verilmiştir. Araştırmada örnek çalışmalar en fazla 3 çalışmayla sınırlandırılmıştır.

Bir sanat ve tasarım yapıtının, dışsal yani biçimsel niteliğinin, temel tasarım ilkeleri ve tasarım elemanlarının doğru kullanımıyla oluştuğunu söyleyen Keş (2016), bu ilkelerin; yalınlık, görsel devamlılık, açıklık, denge, görsel hiyerarşi, vurgu, ritim, oran orantı, uyum ve bütünlük olduğunu ifade ederek, sanat ve tasarımın nesnesinin ekslibris de olabileceğini ve eserin belirtilen tasarım ilkeleri doğrultusunda organize edildiğinde hem estetik hem de işlevsel olacağını belirtir.

Bu doğrultuda araştırma kapsamında ele alınan öğrencilerin ekslibris tasarımları, grafik tasarım bağlamında incelenmiştir. Araştırmanın bulgular bölümünde öğrencilere ait örnek ekslibris tasarımları, Çalışma No: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 ve 13’te görülmektedir. Örnek öğrenci çalışmaları 6 sanat akımına ait başlıklar altında verilmiştir.

Empresyonizm

Empresyonizm sanat akımına örnek teşkil eden ekslibris tasarımları çalışma 1 ve çalışma 2’de görülmektedir.

Çalışma 1. Claude Monet ekslibrisi

Çalışma 2. Claude Monet ekslibrisi

Çalışma 1’de, Claude Monet’in portresinin bulunduğu ekslibris tasarımına ait çalışma görülmektedir. Öğrenci, Claude Monet’in ‘Self-Portrait with a Beret’ (Bereli Otoportre) eserinden hareketle çalışmayı illüstrasyon tekniğiyle sanatçının ekslibris tasarımını kendine özgü bir üslupla yorumlayıp detaylandırmış ve özgün bir ekslibris tasarımı meydana getirmiştir. Çalışma, ekslibris tasarımına uygun olarak çerçeve içerisinde kontrastlık oluşturularak verilmiştir. Çalışmada kullanılan görsel öğeler ve perspektif çizimle görsel devamlılık sağlanarak kompozisyonda ayrıntı ve detaylara yer verilmiştir. Çalışmada, oran-orantı ve bütünlük ilkelerine dikkat edildiği görülmektedir. İzlenimcilik sanatçısı Claude Monet’in, eserlerinde nilüfer, gelincik, ayçiçeği, lale, iris (süsen) çiçeği vb. gibi çiçek türleri, ağaç, çimen doğa gibi bitki unsurlarına yer verdiği bilinmektedir. Öğrencinin bu amaçla, ekslibris tasarımının perspektif açısının en ön planında ayçiçekleri bitkisine yer verdiği düşünülebilir. Çalışmanın arka planında bina çizimleri, Eyfel Kulesi ve taş unsurlar yer almaktadır. Öğrencinin, Fransa’nın simgesi Eyfel Kulesi’ni ele alarak sanatçının Fransız ressam olduğunu belirtmek istediği düşünülmektedir. Ayrıca çalışmada bina ve taş formlarına yer verilmesi ile sanatçının eserlerinde sıklıkla işlemiş olduğu çalışmalarının arka planındaki temaları sanatçının üslubundaki gibi yansıtmak istediği bir etki görülmektedir. Detaylara yer verilen çalışmanın üst orta kısmında serifli yazı kullandığı görülmektedir. Çalışmanın alt orta kısmında ise serifsiz ve kaligrafik yazı fontu tercih edilerek çalışmaya uyum ve bütünlük kazandırılmıştır. Ayrıca alt orta kısımdaki yazının çerçeve içerisine alındığı etrafındaki kurdeleyi anımsatan şablon çizimle de tasarıma hareket kazandırılmıştır. Çalışmanın içerisinde çizilen unsurlar görsel bir hiyerarşi içerisinde yer almaktadır. Ayçiçekleri, portre arka planda Eyfel kulesi kendi içerisinde bir ritim ve hareket oluştururken bir görsel devamlılık da söz konusudur. Çerçeve içerisinde verilen tasarım içerisindeki tipografik unsurlar, portre ve nesne çizimleri kompozisyon açısından denge kurularak verilmeye çalışılmıştır. Çerçeve etrafına sarılarak verilmeye çalışılan kurdele etkisi tasarımın içeriğinde bir ritim ve buna bağlı olarak denge oluşturmuştur. Çalışmada tek renk siyah tercih edilmiş ve sanatçının empresif tarzının tek renk ile ekslibris çalışmasında verilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Çalışma 2’de, Claude Monet’in portresinin bulunduğu ekslibris tasarımına ait çalışma görülmektedir. Öğrenci, Claude Monet’in ‘Self-Portrait with a Beret’ (Bereli Otoportre) eserini grafiksel açıdan sadeleştirerek, sanatçının eserlerinde sıklıkla kullandığı nilüfer bitkisiyle özdeşleştirmiştir. Çalışmada otoportre, oval çerçevenin içerisinde yer almaktadır. Çerçevenin kenar kısımlarında sarı, çerçevenin iç orta kısmında ise siyaha yakın oldukça koyu gri bir renk kullanıldığı görülmektedir. Öğrenci çalışmasında iki farklı yazı tipi tercih etmiştir. Çalışmanın üst kısmındaki kalın yazı tipi çerçeve içerisinde serifli, çalışmanın alt orta kısmındaki düz ve ince yazı tipi ise bitkilerin üzerinde serifsiz olarak kullanılmıştır. İzlenimcilik sanatçısı Claude

Monet'in, eserlerinde çoğunlukla su üzerinde yüzen nilüfer bitkisinin sıklıkla tasvir edildiği ve onlarca resminde sanatçının nilüfer bitkisine yer verdiği bilinmektedir. Öğrencinin bu amaçla, ekslibris çalışmasında nilüfer bitkisine yer verdiği oldukça açıktır. Çalışmada kullanılan nilüfer bitkileri figürün kulağında ve çerçevenin alt kenarında taç yapılarak konumlandırılmış olarak yer almaktadır. Ayrıca çalışmada kullanılan nilüferler çalışmaya ritim, hareket ve vurgu kazandırmıştır. Portrenin kulak kısmına yapılan tek nilüfer çiçeği ile uyum ve bütünlük sağlanmıştır. Çalışma grafiksel olarak sadeleştirilerek bir yalınlık oluşturulmuş, kontrastlık oluşturan renklerle anlatım tercih edilmiş ve sanatçının empresif tarzının kendince yorumlanarak verilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Post Empresyonizm

Post Empresyonizm sanat akımına örnek teşkil eden ekslibris tasarımları çalışma 3, çalışma 4 ve çalışma 5'te görülmektedir.

Çalışma 3. Vincent van Gogh ekslibrisi

Çalışma 4. Vincent van Gogh

Çalışma 5. Vincent van Gogh ekslibrisi

Çalışma 3'te, Vincent van Gogh'un 'Starry Night' (Yıldızlı Gece) ve 'Self-Portrait With Bandaged Ear And Pipe' (Bandajlı Kulak ve Pipolu Otoportre) adlı eserlerinden parçalar ele alınarak ekslibris tasarımında illüstrasyon tekniğiyle yorumlandığı görülmektedir. 'Self-portrait with bandaged ear and pipe' adlı otoportre eserinde sanatçının ağzında bulunan pipo, 'Starry Night' adlı eserde bulunan gökyüzündeki ay ve ayın metaforik hareketiyle bütünleştirilerek oluşturulmuştur. Yazı tipleri, çalışmanın hareketine uyum sağlar niteliktedir. Çalışmanın sağ ve sol kısımlarında kullanılan yazıda serifsiz yazı fontu tercih edilmiş, çalışmanın tarzına uyum

ve bütünlük kazandırılmıştır. Ayrıca birleştirilen iki resimle tasarıma hareket ve görsel bir bütünlük kazandırılmıştır. Çalışmada bulunan renkler, eserde bulunan obje ve nesnelerin orijinal renklerinden elde edilmiştir. Çalışmada sanatçının post empresyonist tarzı grafiksel olarak sadeleştirilerek ve iki eserden kesitler alınarak, sanatçının tarzının illüstratif bir tarzla özgün bir şekilde yorumlanarak verilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Çalışma 4'te, Vincent van Gogh'un kendine özgü fırça darbeleri tekniği ile gerçekleştirdiği 'Self-Portrait with Felt Hat' (Keçe Şapkalı Otoportre) adlı eserini, sanatçının üslubuna uygun bir biçimde grafiksel olarak ekslibris çalışmasına uyarlandığı görülmektedir. Portreyi sanatçının kendine has fırça darbelerindeki gibi çizgilerle oluşturan öğrenci, eserde ağırlıklı olarak kullanılan mavi, yeşil, kahverengi ve sarı renkten, yazıda ise beyaz renkten yararlanmıştır. Çalışmanın, eserden farklı olarak siyah bir arka plan rengi olduğu ve portrenin bu zemin renginin üzerine yerleştirildiği görülmektedir. Bu durum çalışmada, portre ve yazı kısımlarında vurgu oluşturmuştur. Öğrenci, yazının okunabilirliğini arttırabilmek ve eserden ayırtırmak için, beyaz bir renk tercih ederek yazıyı ön plana çıkarmıştır. Böylelikle, zemin rengi ile yazı arasında bir kontrastlık meydana getirilmiştir. Yazı stili hareketli tercih edilerek figürün iki yanına orantılı bir biçimde çalışmanın tarzına ve portreye uygun bir şekilde konumlandırılmıştır. Çalışmada sanatçının post empresyonist tarzı grafiksel olarak sadeleştirilerek, sanatçının fırça darbeleri referans alınarak, sanatçının tarzının kendine ait bir üslupla anlatılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Çalışma 5'de, Vincent van Gogh'un 'Starry Night' (Yıldızlı Gece) adlı eserinden ilham alındığı görülmektedir. Çalışmada yer alan bina, bitki, ay ve yıldızın illüstratif çizimleri özgün bir bakış açısıyla tasvir edilmiştir. Kompozisyonun içerisinde bulunan sarı yuvarlaklar eserdeki yıldızları sembolize etmektedir. Lacivert ve sarı renklerinin hakim olduğu çalışma, sanatçının eserlerinde kullandığı imzasından yola çıkılarak yapılmıştır. Kullanılan yazı tipinin, çalışmada denge oluşturmak amacıyla sağ kısmına doğru küçüldüğü görülmektedir. Çalışmanın merkezinde çizilen ay resmi, ağaç çizimi ve tipografi unsurunun birleştirilmesiyle hilal şekli verilmeye çalışılmış ve bu unsurların birleşimiyle vurgu yapılmıştır. Ayrıca tablounun orijinalindeki yer yüzüne ait mekanın, gök yüzündeki hilal şeklindeki ayın içerisine konumlandırıldığı görülmektedir. Çalışmada sanatçının post empresyonist tarzı grafiksel açıdan sadeleştirilerek, kendine ait bir üslupla illüstrasyon tasarımına dönüştürülerek anlatılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Fovizm

Fovizm sanat akımına örnek teşkil eden ekslibris tasarımı çalışma 6'da görülmektedir.

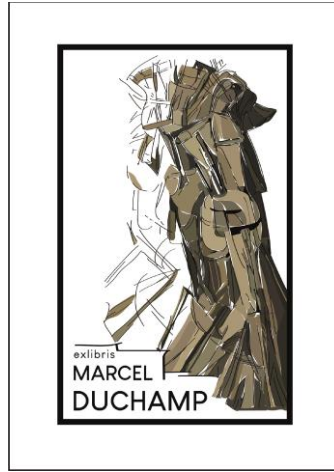

Çalışma 6. Henri Matisse ekslibrisi

Çalışma 6’da, Henri Matisse’ in ‘The Dessert: Harmony in Red’ (Tatlı: Kırmızı Uyum) ya da bilinen adıyla ‘Kırmızı Oda’ eserinde bulunan kadın figürünün, sanatçının üslubuna uygun bir biçimde grafiksel olarak ekslibris çalışmasına uyarlandığı görülmektedir. Çalışmayı grafiksel olarak biçimlendiren öğrenci, arka plana kırmızı rengin bulunduğu dikdörtgen şeklinde geometrik bir şekil yerleştirerek, figürün ön plana çıkmasını sağlamıştır. Çalışmadaki illüstrasyon çizim, tablonun orijinaline oranla oldukça sade grafiksel bir anlatım biçiminde yorumlamıştır. Çalışmada kullanılan renkler, sanatçının eserinde kullanmış olduğu renklerden elde edilmiştir. Arka planda kullanılan rengin kırmızı olmasının sebebinin, tabloda kırmızı rengin baskın olmasından kaynaklı olduğu düşünülebilir. Figürde kullanılan renkler ve şekiller eserin aslına uygun olarak uyarlanmıştır. Figürün saç ayrıntısını belirten kontur çizgi, eserin orijinaline uygun bir biçimde yorumlanmıştır. Arka planda kullanılan dikdörtgen kırmızı renk alanın, kompozisyona ekslibris tasarımı açısından uyum sağladığı, figürle arasındaki boşluğun yazılarla doldurularak denge ve bütünlük sağladığı söylenebilir. Çalışmanın sağ ve sol her iki yanına konumlandırılan hareketli siyah ve beyaz yazı tipi serifsiz yazı olarak kullanılmış ve figürün vücut yapılarındaki hareket ifadelerine göre burada kullanılan yazıya da hareket etkisi verilmiştir. Sanatçının isminin kullanıldığı yazının, sanatçının resimlerinde yer alan imzasını andırır nitelikte olan bir font kullanılarak yapılmış olduğu görülmektedir. Ekslibris tasarımında kullanılan yazıların, çalışmaya hareket kazandırmış olduğu söylenebilir. Çalışmanın geneline bakıldığında, yazının görsel devamlılık açısından etkili, denge ve uyum içerisinde olduğu görülmektedir.

Fütürizm

Fütürizm sanat akımına örnek teşkil eden ekslibris tasarımı çalışma 7’de görülmektedir.

Çalışma 7. Marcel Duchamp ekslibrisi

Çalışma 7’de, Marcel Duchamp’ın ‘Nude Descending a Staircase, No.2’ (Merdivenden İnen Çıplak No.2) adlı eserinin grafiksel olarak ekslibris çalışmasına uyarlandığı görülmektedir. Eserde bulunan tahtaya benzeyen merdivenden inen çıplak figürünün, grafiksel olarak illüstrasyon tekniğiyle yorumlandığı görülmektedir. Çalışmada bulunan yazı tiplerinin, serifsiz düz bir biçimde merdivenin altına tipografik olarak istif edildiği görülmektedir. Çalışmada kullanılan yazının sol yana hizalı kullanımıyla, yazının diğer alanlarında ritim oluşturulduğu görülmektedir. Çalışmanın ekslibris tasarımına uygun bir şekilde sınırlı bir alan içerisinde verilmesi istendiği için, tasarımın çerçeve içine alındığı görülmektedir. Aslına uygun olarak yapılmış çalışmada bulunan renklerin, uyumlu bir bütünlükte olduğu söylenebilir. Ayrıca çalışmanın geneline bakıldığında, hareket ifadesi resmin orijinal halinin çiziminden hariç çizgisel hareketlerle verilmeye çalışılmış olduğu söylenebilir. Çalışmada çizgilerin ve şekillerin grafiksel olarak çizimiyle ritim, görsel devamlılık ve bütünlük oluşturduğu

görülmektedir. Çalışmada eser birebir verilmeye çalışılsa da grafiksel olarak illüstratif bir etki verildiği görülmektedir.

Kübizm

Kübizm sanat akımına örnek teşkil eden ekslibris tasarımları çalışma 8, çalışma 9 ve çalışma 10'da görülmektedir.

Çalışma 8. Pablo Picasso ekslibrisi

Çalışma 9. Pablo Picasso ekslibrisi

Çalışma 10. Pablo Picasso ekslibrisi

Çalışma 8'de, Pablo Picasso'nun 'The Girls of Avignon' (Avignonlu Kızlar) adlı eserindeki iki kadın figürünün, sanatçının üslubuna uygun bir biçimde grafiksel olarak ekslibris çalışmasına uyarlandığı görülmektedir. Çalışmayı grafiksel olarak sadeleştiren öğrenci, arka plana yeşil kare şeklinde geometrik bir şekil yerleştirerek, figürlerin ve kullanılan yazıların ön plana çıkmasını sağlamıştır. Çalışmada eserden belirli bir kesit alınarak, sadece iki kadın figürü çalışmaya dahil edilerek bir kompozisyon oluşturulmuştur. Çalışmanın sağ ve sol her iki yanına konumlandırılan siyah yazı tipi, serifli yazı olarak kullanılmış ve figürlerin vücut yapılarındaki hareket ifadelerine göre yazıya da hareket etkisi verilmiştir. Figürlerde kullanılan renkler ve şekiller, eserin aslına uygun olarak sadeleştirilerek uyarlanmıştır. Arka planda kullanılan yeşil renk olan kare şeklindeki geometrik alanın, kompozisyona ekslibris tasarımı açısından uyum sağladığı, figürlerle arasındaki boşluğun, yazılarla doldurularak denge ve bütünlük sağladığı söylenebilir. Çalışmanın arka plan şekli ve ön plandaki figür çizimlerinin şekilden büyük kullanılmasıyla, bir ritim ve denge oluşturulmuştur. Çalışmada sanatçının kübik tarzının, grafiksel olarak sadeleştirilerek ifade edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Çalışma 9’da, Pablo Picasso’nun ‘The Weeping Woman’ (Ağlayan Kadın) adlı eserinin, sanatçının kübik üslubuna uygun bir biçimde grafiksel olarak ekslibris çalışmasına uyarlandığı görülmektedir. Çalışmada, eserde bulunan figürün boyun ve elbise kısmına yer verilmemiştir. Figürde bulunan renkler, eserden elde edilmiş olsa da tonlamada farklılıklar görülmektedir. Renklerin eserin orijinaline oranla daha canlı tonlarda kullanıldığı görülmektedir. Eserin arka plan ayrıntıları yok edilerek sadeleştirilmiş, portre kısmının ise röprodüksiyon şeklinde grafiksel olarak ekslibris tasarımına uyarlandığı görülmektedir. Serifsiz yazı formlarının, figürün altında bulunan boşluklara oldukça küçük boyutta tipografik açıdan şeklin uygunluğuna göre istiflenerek yerleştirilmesi, çalışmaya denge, uyum ve bütünlük kazandırmıştır. Çalışmada sanatçının kübik eserinin, grafiksel olarak birebir çizilerek verilmeye çalışıldığı görülmektedir.

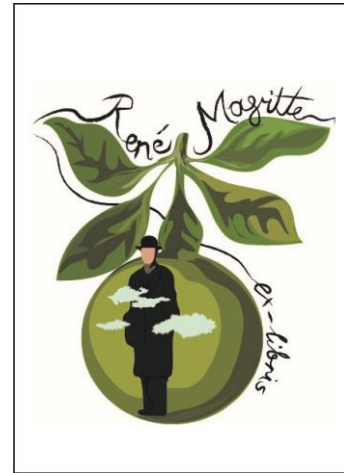
Çalışma 10’da, Pablo Picasso’nun ‘Guernica’ adlı eserinden bazı kesitlerin birleştirilerek yorumlandığı görülmektedir. Eserde bulunan lamba, kadın figürü ve figürün kucağında bulunan çocuk figürü, illüstratif biçimde yorumlanarak farklı bir bakış açısıyla çalışmaya yorum katılarak ekslibris tasarımına dönüştürülmüştür. Çalışmada, figürlerin üstünde bulunan göz biçimindeki lambanın, figürleri aydınlattığı görülmektedir. Çalışmanın dikey ve yukarı kısımları, oval dikdörtgen bir şekilde, siyah bir zemin içerisinde verilmiştir. Çalışmada negatif ve pozitif bir etki oluşturulmuş ve çalışmanın tamamının baskıresim türlerinden linol baskı etkisiyle yapıldığı görülmektedir. Sarı ve siyah iki renkten oluşan çalışmada, ‘Picasso’ yazısının genellikle karikatür çizimlerinde görülür bir şekilde kadın figürünün haykırışlarından çıkar vaziyette konumlandırıldığı görülmektedir. Figürün başının altında bulunan tarih, sanatçının doğum ve ölüm yıllarını belirtmek amacıyla verilmiştir. Çalışmada kullanılan kadın figürünün ağzından çıkar nitelikte yapılmış olan ‘Picasso’ yazısının, sanatçının eserlerinde kullandığı imzasından yapılmış olduğu görülmektedir. ‘Ekslibris’ yazısının yazı formu lambanın üzerine konumlandırılmıştır. Kullanılan yazılarla birlikte çalışmada denge oluşturulduğu ve hareket etkisi verildiği görülmektedir. Ayrıca sarı siyah renkle yapılmış olan ekslibris tasarımında figür, şekil ve yazı ilişkisiyle ritim, hareket ve görsel devamlılık oluşturulmuştur. Çalışmada sanatçının tarzının, grafiksel olarak sadeleştirilerek özgün bir üslupla illüstrasyon tasarımına dönüştürerek anlatılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Sürrealizm

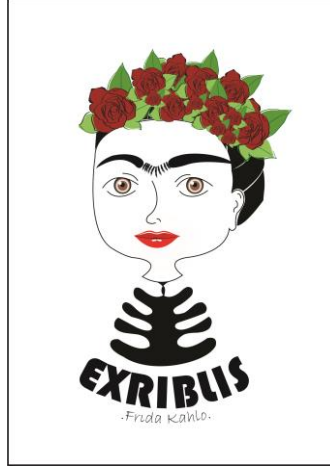
Sürrealizm sanat akımına örnek teşkil eden ekslibris tasarımları çalışma 11, çalışma 12 ve çalışma 13’te görülmektedir.

Çalışma 11. Salvador Dalí ekslibrisi

Çalışma 12. René Magritte ekslibrisi

Çalışma 13. Frida Kahlo ekslibrisi

Çalışma 11’de, Salvador Dalí’nin bulunduğu ekslibris tasarımına ait çalışma görülmektedir. Öğrenci, Salvador Dalí’nin ‘The Persistence of Memory’ (Belleğin Kalıcılığı) adlı eserinden yola çıkarak, sanatçıyı eserinin içerisinde oturur şekilde illüstrasyon tekniğiyle yorumlamıştır. Çalışmada kullanılan Salvador Dalí figürünün, ağacın kenarına oturmuş vaziyette resmedildiği görülmektedir. Çalışmada kullanılan ağaç çizimi, saat vb. gibi görsel öğeler ve figür çizimiyle görsel devamlılık sağlanarak, kompozisyonda ayrıntı ve detaylara yer verilmiştir. Tablodaki eriyen saatin olduğu ağaç dalı çoğaltılmış ve eriyen saat aynı şekilde resmedilmiştir. Öğrenci, çalışmasında fırça geçişine sahip olan bir yazı tipi tercih ederek, tablo ile uyum yakalamaya çalışmıştır. Çalışmada, detaylara ve gölgelere ayrıntılı bir biçimde yer verildiği görülmektedir. Siyah renkten oluşan çalışmada, beyaz alan ile tonlama yapıldığı, özgün ve yaratıcı nitelikte olduğu, kompozisyon bakımından denge oluşturulduğu, uyum ve bütünlük sağlandığı söylenebilir. Tasarım içerisindeki tipografik unsurlar, figür ve nesne çizimleri, kompozisyon açısından denge kurularak verilmeye çalışılmıştır. Figürün arkasındaki ağaç tasarımıyla, bir ritim ve buna bağlı olarak denge oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmada tek renk siyah tercih edilmiş ve sanatçının sürrealist tarzının tek renk ile verilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Çalışma 12’de, René Magritte’in, ‘Golconda’ ve ‘The Son of Man’ (İnsanoğlu) eserlerinden, elma nesnesi ve insan figürünün illüstrasyon tekniğiyle bütünleştirilerek yorumlandığı görülmektedir. ‘The Son of Man’ eserinde, insan figürünün yüz kısmında bulunan elma, eserin zıttına bir düşünceyle ekslibris tasarımında kontrast bir biçimde yansıtılarak, elma objesinin ön planında ayakta duran insan figürü bir bütün halinde oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan bulut resimleri, sanatçının tablolarının genelinde görülmektedir. Öğrencinin çalışmada, Magritte’in eserlerinde kullandığı renklerden yararlanarak, sanatçının tarzını kompozisyonuna yansıttığı, ayrıca kullanılan ışık ve gölgelerin figürlere boyut ve hareket kazandırdığı söylenebilir. Sanatçının eserlerinde kullandığı imzasından yola çıkılarak serifsiz el yazısı şeklinde bir yazı tipi kullanılmıştır. Kullanılan yazı tipinin, çalışmanın sağ kısmında denge oluşturmak amacıyla, dikey kompozisyon oluşturduğu görülmektedir. Kullanılan yazı tipinin, hareketli ve kaligrafik bir biçimde olduğu görülmektedir. Yazı ve figürde kullanılan siyah rengin, kompozisyonun görsel bütünlüğü açısından uyum sağlar nitelikte olduğu ve bir denge oluşturduğu söylenebilir. Yazı tipleri, çalışmanın hareketine uyum sağlar niteliktedir. Çalışmada kullanılan yazı stili, tasarıma uyum ve bütünlük kazandırmıştır. Ayrıca birleştirilen iki resmin unsurlarıyla da tasarıma hareket ve görsel bir bütünlük kazandırılmıştır. Çalışmada bulunan renkler, eserde bulunan obje ve nesnelerin orijinal renklerinden elde edilmiştir. Çalışmada sanatçının sürrealist tarzı grafiksel olarak sadeleştirilerek, iki eserden kesitler

alınarak, sanatçının tarzının özgün bir şekilde illüstratif olarak yorumlanmaya çalışıldığı görülmektedir.

Çalışma 13'te, Frida Kahlo'nun portresinin, karikatür tekniğiyle illüstratif bir tarzla yorumlandığı görülmektedir. Sanatçının oto portrelerinin çoğunda, saçların üzerine konumlandırılmış çiçekler yer almaktadır. Öğrenci, sanatçının portrelerine atıfta bulunarak, çalışmayı sanatçının saçlarına çiçekler ekleyerek betimlemiştir. Çalışmada, iskelet biçiminde yorumlanan figürün vücudunun, sanatçının yapmış olduğu eserlerden yola çıkılarak düşünüldüğü söylenebilir. Yazı ve figürün, grafiksel açıdan iç içe kullanıldığı ve çalışmanın kompozisyonunda uyum ve bütünlük oluşturduğu söylenebilir. Çalışmada iki farklı yazı tipi kullanılmıştır. Kullanılan yazı tipleri kompozisyona uyum sağlar niteliktedir. Çalışmanın alt orta kısımlarında kullanılan yazı stilleri serifsiz olup, alt kısımdaki yazıda kaligrafik tarzda yazı fontu tercih edilerek, çalışmaya uyum ve bütünlük kazandırılmıştır. Altta kullanılan yazı, sanatçının eserlerinde kullanmış olduğu imzasını taklit eder niteliktedir. Ayrıca kullanılan yazılar, figürün gövdesini oluşturarak çalışmaya hareket kazandırmıştır. Çalışmanın içerisinde çizilen unsurlar ve yazılar görsel bir hiyerarşi içerisindedir. Çalışmada sanatçının sürrealist tarzının, grafiksel olarak sadeleştirilerek ve karikatürize edilerek özgün bir şekilde yorumlandığı görülmektedir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın sonucunda öğrencilerin Çağdaş Sanat akımlarından Empresyonizm, Post Empresyonizm, Ekspresyonizm, Fovizm, Fütürizm, Kübizm, Dadaizm, Sürrealizm ve Pop Art sanat akımlarını tercih ettikleri görülmektedir. En çok tercih edilen sanat akımları 18 çalışmayla Sürrealizm, 14 çalışmayla Post Empresyonizm olduğu görülmektedir. Fovizm, Fütürizm, Dadaizm ve Pop Art sanat akımları ise bir çalışmayla en az tercih edilen sanat akımları olmuştur. Değerlendirmeye dahil edilen çalışmaların tamamında, tasarım ilke ve elemanlarının uygun bir şekilde kullanıldığı ve çalışmaların başarılı bir şekilde gerçekleştirildiği gözlenmiştir.

Çalışmaların geneli incelendiğinde:

- Çalışma 1, 5, 11 ve 13 örneğinde görüldüğü üzere, çalışmaların özgün nitelikte olduğu görülmektedir.
- Çalışma 2, 4, 7 ve 9 örneğinde görüldüğü üzere, çalışmalarda portre ve eserin doğrudan kullanıldığı, sanatçının üslubuna ve akımın felsefesine uygun grafiksel olarak özgün bir şekilde tasarlanmış olduğu görülmektedir.
- Çalışma 3 ve 12 örneğinde görüldüğü üzere, çalışmaların iki eserin birleştirilmesiyle ya da iki eserden alınan kesitlerden meydana getirilerek yapıldığı görülmektedir.
- Çalışma 3, 5 ve 11 örneğinde görüldüğü üzere, çalışmalarda illüstrasyon tekniği kullanıldığı görülmektedir.
- Çalışma 13 örneğinde görüldüğü üzere, çalışmada karikatür tekniğiyle ekslibris tasarımı yapıldığı görülmektedir.
- Çalışma 3, 5, 6, 8, 10, 11 ve 12 örneğinde görüldüğü üzere, çalışmaların bazıları eserden bir kesit alınarak ya da eserin bazı parçalarının birleşiminden meydana geldiği görülmektedir.

Araştırmada öğrencilerin ekslibris tasarımları incelendiğinde, Çağdaş Sanat akımlarından hareketle, akımın ve sanatçısının üslubunu, özgün ve yaratıcı bir şekilde ekslibris tasarımlarına uyarlayabildikleri görülmektedir. Çalışma No: 1 ve 2'de Empresyonizm akımından yararlanan öğrencilerin, akımın öncülerinden Claude Monet'i referans aldığı

görülmektedir. İzlenimcilik akımının öncü sanatçısının portresini ele alan öğrencilerin, sanatçının tasarım anlayışını, sanatçıyı ve dönemini betimleyen bir anlayışta ekslibris tasarımı meydana getirdikleri söylenebilir. Ayrıca her iki öğrenci çalışmasında da sanatçının eserlerinde yer verdiği temaların kullanıldığı görülmektedir.

Çalışma No: 3, 4 ve 5'te Post Empresyonizm akımının en önemli temsilcilerinden Vincent van Gogh ele alınmıştır. Çalışma No: 3'te sanatçının en çok bilinen 2 eserini harmanlayan öğrencinin, sanatçının üslubunu özgün bir biçimde ekslibris tasarımına yansıttığı söylenebilir. Ayrıca sanatçının iki eserinde yer verdiği simgesel parçaların kullanıldığı görülmektedir. Çalışma No: 4'te, sanatçının sanatsal tarzının grafiksel anlamda ifade edilmeye çalışıldığı görülmektedir. Çalışma No: 5'te ise öğrenci, sanatçının eserinden parçalar ele alarak yaratıcı ve özgün bir biçimde çalışmasını illüstrasyon tekniğiyle tasvir etmiştir. Ayrıca sanatçının eserinde kullanılan şekil ve biçimlerin, grafiksel bağlamda soyutlanarak kullanıldığı görülmektedir.

Çalışma No: 6'da öğrencinin, Fovizm akımının önemli temsilcilerinden Henri Matisse'in eserinde yer alan figürü eserden bir kesit alarak ve sadeleştirerek ekslibris tasarımına yansıttığı görülmektedir.

Çalışma No: 7'de öğrencinin, Fütürizm akımının önemli temsilcilerinden Marcel Duchamp'ın bir eserini tasarıma yansıttığı ve eserin dışına çıkmadan grafiksel bağlamda sadeleştirerek yorumladığı görülmektedir.

Çalışma No: 8, 9 ve 10'da Kübizm akımının en önemli temsilcilerinden Pablo Picasso'nun referans alındığı görülmektedir. Çalışma No: 8'de öğrencinin, sanatçının en bilinen eserindeki figürlerden bir kesit alarak, sadece iki figür ile sanatçının üslubunu özgün bir biçimde ekslibris tasarımına yansıttığı söylenebilir. Çalışma No: 9'da öğrencinin, sanatçının en bilinen portre çalışmalarından birini ele alıp, çalışmayı sadeleştirerek röprodüksiyon tekniğiyle eseri doğrudan kullandığı ve grafiksel olarak yorumladığı görülmektedir. Çalışma No: 10'da öğrencinin, sanatçının en bilinen eserinden bir kesit alarak, eserin bazı parçalarının birleşiminden çalışmayı meydana getirdiği görülmektedir. Ayrıca sanatçının eserinde kullanılan şekil ve biçimlerin, grafiksel bağlamda yaratıcı ve özgün bir şekilde soyutlanarak kullanıldığı görülmektedir.

Sürrealizm akımının önemli sanatçılarından çalışma No: 11'de Salvador Dali, 12'de René Magritte ve 13'te Frida Kahlo ele alınmıştır. Çalışma No: 11'de öğrenci, sanatçıyı ve sanatçının eserini kullanarak yaratıcı bir ekslibris tasarımı meydana getirmiştir. Sanatçının eserinde yer verdiği objelerin kullanıldığı görülmektedir. Çalışma No: 12'de ise Magritte'in eserini ele alan öğrenci, tasarımında eseri sürrealist bir bakış açısıyla farklı bir biçimde yorumlamıştır. Sanatçının eserlerinde kullandığı objelerin birleştirilerek kompozisyon oluşturulduğu görülmektedir. Çalışma No: 13'te sanatçı Frida Kahlo'yu karikatürize eden öğrencinin, yaratıcı ve özgün bir çalışma ortaya koyduğu görülmektedir.

Araştırma sonucunda, Çağdaş Sanat ve tasarım ürünü olan ekslibrisin, disiplinlerarası bağlamda ele alınmasıyla ortaya çıkan tasarımların, yaratıcı ve özgün bir nitelikte olduğu sonucuna varılmıştır. İlgili alan yazın incelendiğinde, disiplinlerarası bağlamda bu çalışmaya eş değer kabul edilebilecek bir çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Ekslibris tasarım uygulaması bakımından incelendiğinde ise aşağıdaki çalışmalara ulaşılmaktadır.

Sürmeli (2014)'ye ait 'Konya Selçuklu Halı Motiflerinin Ekslibrislerde Yorumlanması' başlıklı makale çalışmasında, Selçuklu halı motiflerinin geleneksel Türk motifleriyle ekslibris tasarımlarında yorumlandığı tasarım çalışmaları görülmektedir. Sonuç olarak çalışmada, motiflerin biçimlerinde herhangi bir değişiklik yapılmadığı, motiflerin aslına uygun çizilerek kullanıldığı, bilgisayar ortamında tasarlanan ekslibrislerde renklerin Konya Selçuklu

halılarında kullanılan renklerden seçilmiş olduğu ve sahiplerinin kişisel özelliklerini yansıtan renklerle desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada, tarihsel ve kültürel mirasımızdan olan geleneksel sanatların irdelenmesi, yeniden yorumlanarak yaşadığımız zamana taşınması, geçmiş ve bugün arasında bir köprü kurulabilmesi adına; çeşitli sanatsal uygulamalarla, geleneğe ait düşünce ve üretim biçimlerinin çağdaş sanata yansıtılması önemi üzerine durulmuştur. Bu çalışmada ise teknik olarak bilgisayar ortamında tasarlanan ekslibrislerde renklerin çoğunlukla sanatçıların kullanmış olduğu renklere sadık kalınarak yapıldığı ve özgün tasarımların oldukça azında renk konusunda öğrencilerin kendi yorumlarını kattıkları görülmektedir. Tasarım açısından ele alındığında, öğrencilerin Çağdaş Sanat eserlerini yeniden yorumladığı görülmektedir. Farklı disiplin kaynaklarının kullanımı açısından ele alındığında ise her iki çalışmanın birbirini destekler nitelikte olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Ciric (2014)'e ait 'Deneysel Ekslibris' başlıklı makale çalışmasında yazar, zamanla her şeyin değiştiğini, klasik olarak kabul edilmiş tüm tekniklerin ilk kez kullanıldığında deneysel olduğunu savunarak, ekslibris tasarımlarında içerik ve formlarla deneyler yapmanın mümkün olduğunu, tekniklerin bir araya getirilebilir veya teknikler ve teknolojiler uygulanabildiğini savunmuştur. Yazarın kendi yapmış olduğu deneysel tasarımların yanı sıra, kendi açısından deneysel olduğu iddia edilen tasarımları da örnekleriyle incelediği görülmektedir. Bu örneklerle Pop-up, kolaj, puzzle, animasyon, hologram vb. gibi ve diğer destekler, çok yönlü, sanal, sesli, merceksi vb. gibi olarak adlandırılan toplamda on konu başlıklarında ekslibris tasarımı örneklerine yer vermiştir. Bu başlıklar içerisinden makalenin yazıldığı yıla kadar yapılmamış olanlara ise yapılabileceğine dair öneriler getirilmiştir. Bu çalışmada ise öğrencilerin disiplinlerarası yaklaşımla teknik olarak farklı disiplin kaynaklarından beslenerek Çağdaş Sanat akımlarından yola çıkılarak yapmış olduğu ekslibris tasarımları ortaya konulmuştur. Araştırmada ekslibris tasarımları farklı yöntem ve teknikler açısından ele alındığında, sadece yöntem açısından farklı bir bakış açısıyla yaklaşıldığı için, her iki çalışmanın deneysel tasarım örnekleri olarak kabul edildiğinde birbirini destekler nitelikte olduğunu söyleyebiliriz.

Üstüner (2017)'e ait 'Resim-İş Öğretmenliği Anasanat Atölye (Grafik) Derslerinde Tasarlanan Ekslibris Çalışmalarının Tasarım Eleman ve İlkelerine Göre Değerlendirilmesi' adlı tez çalışmasında, 3.sınıf öğrencilerine ekslibris tasarım uygulaması yaptırılarak, yapılan çalışmalar tasarım ilke ve elemanları bağlamında incelenmiştir. Bu çalışmada ise 4.sınıf grafik tasarım öğrencilerine deneysel olarak Çağdaş Sanat disiplininden beslenerek sanatçılara ait ekslibris tasarımları yaptırılmıştır. Ayrıca bu çalışmada, öğrencilerin yapmış olduğu ekslibris tasarımları, tasarım ilke ve elemanları bağlamında incelenmiştir. Her iki çalışmanın, yöntem ve teknik açısından, tasarım ilke ve elemanları bakımından ve ekslibris tasarımlarının incelenmesi açısından birbirini destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Laratte ve Gökçearslan (2019)'a ait 'Deneysel Ekslibris ve Yeni Yaklaşımlar' başlıklı makale çalışmasında, geleneksel ekslibris tasarımlarından farklı, deneysel ekslibris olarak adlandırılan farklı yöntem ve tekniklerle, farklı sanatçılara ve birinci yazara ait deneysel ekslibris tasarımı örneklerine yer verilmiştir. Sonuç olarak, bu çalışmada yer verilen deneysel ekslibris örnekleriyle, ekslibris tasarımlarında farklı yöntemler ve multi disiplinler yaklaşım ele alınmış olduğu görülmektedir. Bu çalışmada ise teknik olarak, geleneksel ekslibris tasarımı yapılarak, farklı disiplin kaynaklarından beslenerek ve Çağdaş Sanat akımlarından yola çıkılarak ekslibris tasarımları ortaya konulmuştur. Araştırmada yer alan ekslibris tasarımları farklı disiplin kaynaklarının kullanımı açısından ele alındığında, her iki çalışmanın birbirini destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Çağdaş Sanat tasarım uygulaması açısından alan yazın incelendiğinde ise; İnceağaç (2022)'a ait 'Özgün Baskiresim Eğitiminde Çağdaş Sanatın Yeri ve Sanat Eğitiminde Kopya

Yöntemi Olarak Serigrafî Baskı Örneği' başlıklı makale çalışması yapıldığı görülmektedir. Araştırmada ekslibris tasarımı açısından benzerlik taşımayan ancak çalışmanın yöntem ve tekniği açısından benzerlik taşıyan ve Çağdaş Sanat disiplininin yararlanılarak baskıresim çalışmaları yaptırılan çalışma, bu çalışmada olduğu gibi eylem araştırması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma Çağdaş Sanat disiplininin yararlanma ve yöntem olarak eylem araştırması yöntemi kullanımı açısından ele alındığında ise her iki çalışmanın, uygulama çalışması ve yöntem açısından birbirini destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

4.1. Öneriler

Araştırma sonucunda grafik tasarım alanında disiplinlerarası yayınların ve uygulamaların sayıca az olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçları incelendiğinde, disiplinlerarası sanat ve tasarım alanında, yaratıcılığı ve özgünlüğü artıracak kaynak ve uygulamalara ihtiyaç olduğu söylenebilir. Araştırmada ele alınan, Çağdaş Sanat ve tasarım ürünü olan ekslibris tasarımı gibi farklı disiplinlerin, kullanılan materyallerin ve uygulamaların bir arada kullanılmasının, grafik tasarım eğitimi alanına pek çok açıdan fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Özgün, yaratıcı, güçlü ve zengin bir ifade diline sahip, nitelikli bir eğitim sistemini sağlayacak açılımların, daha özgür daha yenilikçi olmaları istenilen öğrencilerin sanatsal anlayışlarını ortaya koymalarında disiplinlerarası bir yaklaşımın gerekli olduğunu belirten Öztütüncü (2016), eğitim programının dönemi, süresi ne olursa olsun, olmazsa olmaz unsurlarının içerik, program, yöntem ve ortam olduğunu ifade eder. Ayrıca öğrencinin alanı ile ilgili yapılanmasında önemli bir yer tutan disiplinlerarası atölye dersinin, gerek programların hazırlanması gerekse eğitim ve sınav durumlarındaki farklı yaklaşımlar açısından çok önemli olduğunu söyler. Bununla birlikte, derslerin kavramsal ve teorik içerik kalitesinin, çağdaş bir eğitim anlayışına ulaşmamızı sağladığını ve öğrencinin, bilgi birikimi ve düşüncesini aynı anda ortaya koyabilmesi gerekliliğini, içerik ve kavramlar üzerinde düşünürken kişisel yorumunu da çalışmasına yansıtabilmesi gerekliliğini ifade eder.

Alan yazın incelendiğinde, tartışma metninde yer alan çalışmalardan başka bu çalışmayla benzerlik taşıyan herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Farklı disiplinlerin birbirini pek çok açıdan olumlu yönde desteklediği ve geliştirdiği düşünüldüğünde, sanat ve tasarım eğitimi alanında, farklı disiplin kaynaklarından yararlanma fırsatı sağlayan disiplinlerarası uygulama örneklerine yönelik çalışmalara daha fazla ağırlık verilmesinin alan yazına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ayaydın, A. (2016). *Çeşitli Yönleriyle Çağdaş Sanat Akımları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bezerra, J. A. (2006). Ex-Líbris: a marca de propriedade do livro. *Revista do Instituto do Ceará*, Fortaleza, p.129-136. (Aktaran: Oliveira, H. S. D., & Cavalcante, L. E., 2022). Ex-libris: an integrative review. *RDBCI: Revista Digital de Biblioteconomia e Ciência da Informação*, 20. p.1-15. <https://doi.org/10.20396/rdbci.v20i00.8670945>
- Biçer Olgun, H. & Olgun, C. K. (2020). Çağdaş Sanat veya öznesini yitiren sanat: sanatçının ölümü. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(36), s.316-354. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.796203>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2016), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, (22. Baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ciric, R. (2014). Deneysel Ekslibris, *Uluslararası Ekslibris Dergisi*, 1(1), s.10-15.

- Çakır İlhan, A. (2007). Yaratıcı Drama ile Örtüşen Çağdaş Sanat Akımları. *Yaratıcı Drama Dergisi*, Cilt:1 Sayı:3-4, s.139-157.
- Ersoy, A. & Avcı, E. (2018). Görseli Toplama ve Belgeleme-Eylem Araştırması. (Editör: S. D. Bedir Erişti), *Görsel Araştırma Yöntemleri Teori, Uygulama ve Örnek*, 2. Bölüm, (s.109-146), 3. Baskı Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İnceağaç, M. (2022). Özgün baskiresim eğitiminde çağdaş sanatın yeri ve sanat eğitiminde kopya yöntemi olarak serigrafi baskı örneği, *E-Uluslararası Pedandragoji Dergisi (E-UPAD)*, 2(2), s.1-18. <https://trdoi.org/10.27579808/e-ijpa.59>
- Keş, Y. (2016). Ekslibrislerde Biçim, İçerik ve Estetik. *Uluslararası Ekslibris Dergisi*, 3(5), s.112-121.
- Kırıçoğlu, O. T. (2014). Ekslibrisin Üç Yönü: Bir Sanat Eseri, İşlevsel Bir Nesne, Bir Eğitim Konusu. *Uluslararası Ekslibris Dergisi*, 1(2), s.17-24.
- Küçüköner, M. (2020). Ekslibris Sanatında Aquatinta Tekniği ile Tonlama. *Uluslararası Ekslibris Dergisi*, 7(11), s.200-211.
- Laratte, E. Ü. & Gökçearslan, A. (2019). Deneysel Ekslibris ve Yeni Yaklaşımlar. *Uluslararası Ekslibris Dergisi*, 6(10), s.188-195.
- Oliveira, H. S. D., & Cavalcante, L. E., (2022). Ex-libris: an integrative review. *RDBCI: Revista Digital de Biblioteconomia e Ciência da Informação*, 20. p.1-15. <https://doi.org/10.20396/rdbci.v20i00.8670945>
- Öztütüncü, S. (2016). Disiplinlerarası Atölye Dersleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 9(19), s.15-28.
- Pektaş, H. (2014). Türkiye’de Ekslibris, *Uluslararası Ekslibris Dergisi*, 1(1), s.1-9.
- Pektaş, H. (2019). Görsel İletişim Tasarımı Olarak Ekslibris ve Dijital Dönüşümü, *Üsküdar Üniversitesi iletişim fakültesi akademik dergisi-Etkileşim*, 4, s.34-42.
- Sürmeli, K. (2014). Konya Selçuklu Halı Motiflerinin Ekslibrislerde Yorumlanması, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 7, Sayı XVII. s.359-374. <https://doi.org/10.14225/Joh469>
- Süzen, H. N. (2017). Temel Tasarım Eğitimi ve 20. Yüzyıl Sanat Akımları Çerçevesinde “Kolaj Tekniği” Örnekleri, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi/UUSBD*, Cilt:10 Özel Sayı 2, s.409-424.
- Üstüner, İ. E. (2017). *Resim-İş Öğretmenliği Anasanat Atölye (Grafik) Derslerinde Tasarlanan Ekslibris Çalışmalarının Tasarım Eleman ve İlkelerine Göre Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (10. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.